

РОЗРОБЛЕННЯ СТРУКТУРНОЇ МОДЕЛІ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

Мороз О. О., д.е.н., професор

Азарова А. О., к.т.н., доцент

Года К. О., студентка

Вінницький національний технічний університет

У статті на базі аналізу закордонних та вітчизняних концепцій запропоновано власне трактування визначення змісту та структури організаційного капіталу, що уможлиблює його повний та точний опис і подальшу формалізацію. Сформовано узагальнений підхід до аналізу сутності організаційного капіталу та розроблено його структурну модель.

Ключові слова: організаційний капітал, структурний капітал, об'єкти інтелектуальної власності, інтелектуальний капітал.

Актуальність проблеми. За ринкових умов економічне зростання все більшою мірою залежить від здатності отримувати і застосовувати нові знання. Сучасний стан вітчизняної економіки характеризується, з одного боку, глобально-інтеграційними процесами вступу до світової економічної спільноти, а з іншого – низьким рівнем розвитку науково-технічної бази, моральним зношуванням матеріальних активів і дефіцитом фінансових ресурсів для їх модернізації, що сприяє підвищенню ролі інформаційно-інтелектуальних факторів функціонування українських підприємств.

Інтелектуальний капітал стає вирішальним фактором розвитку за умов переходу суспільства до інформаційної економіки, витісняючи на другорядні позиції природні чи матеріально-речові ресурси.

Найвищою формою розвитку і функціонування інтелектуального капіталу можна вважати організаційний капітал (ОК), оскільки він включає знання та інформацію, які не прив'язані до конкретних людей, а стають надбанням підприємства, регіону, країни.

Організаційний капітал як визначальний фактор ефективного економічного розвитку і конкурентоспроможності підприємства є абсолютно новим напрямом у теорії управління. На відміну від людського капіталу, організаційний капітал може бути власністю компанії, а відтак і об'єктом купівлі-продажу.

Серед провідних дослідників, які займалися вивченням питань становлення, розвитку, структури та функціонування організаційного капіталу, слід зазначити таких закордонних вчених, як Т. Стюарт, Г. Беккер, Л. Едвінссон, М. Мелоун та вітчизняних науковців: Возняк Г., Бенювська Л., Білоуса Н. Б., Бояринову К. О., Чухна А. А. та ін.

Не дивлячись на численні публікації з цієї теми, дослідження її не є достатнім, оскільки і дотепер відсутнє єдине розуміння організаційного капіталу, його складу та методів оцінювання. Спостерігається недостатність її розробленості, як в теоретичному, так і в практичному аспектах.

Отже, актуальними є подальші дослідження в напрямку уніфікації концепції організаційного капіталу та розроблення його структурної моделі.

Метою статті є удосконалення управління підприємством шляхом стратифікації та декомпозиції процесу оцінювання рівня організаційного капіталу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У даний час не існує єдиного розуміння організаційного капіталу та його складу, методів оцінювання тощо. Слід зауважити, що закордонні та вітчизняні науковці пропонують низку підходів до визначення сутності організаційного капіталу.

Серед закордонних вчених, що досліджували ОК, особливу увагу привертають погляди Т. Стюарта, Л. Едвінссона, М. Мелоуна, Г. Беккера та ін.

Т. Стюарт трактує організаційний капітал як систематизовану і формалізовану компетентність компанії (поінформованість, обізнаність, авторитетність), а також організаційні можливості та системи, які підсилюють її творчі можливості [1]. На його думку, організаційний капітал включає: інформаційні ресурси, електронні мережі, організаційну структуру, ефективне

управління, сприйнятливість до змін, нововведень, інтелектуальну власність (авторські права, технічне і програмне забезпечення, комп'ютерні програми, бази даних тощо).

Відповідно до даного підходу, складові елементи організаційного капіталу можна поділити на дві групи [1]:

а) інноваційний капітал – здатність компанії до оновлення, нововведень (захищена комерційним правом інтелектуальна власність, інші нематеріальні активи і цінності);

б) процесний капітал – системи виробництва, збуту, післяпродажного обслуговування тощо.

Проте Стюарт не виділяє організаційний капітал як окрему складову інтелектуального капіталу, а поєднує його з клієнтським (споживчим) капіталом у структурний, а отже і не виокремлює його як об'єкт продажу. Крім того, такий підхід не дає можливості в повному обсязі проаналізувати ОК, дослідити його значимість у структурі інтелектуального капіталу.

За Г. Беккером [2], організаційний капітал – це організаційні можливості підприємства відповідати на вимоги ринку, оптимально розподіляти та використовувати людський (індивідуальний) капітал. Тобто, він є проявом організаційних здібностей, забезпечує вчасне реагування управлінської ланки на зміни ринку, що створює вигідні умови для розроблення нових цінностей, таких як програмне забезпечення, бази даних, організаційна структура, патенти, товарні знаки – все те, що сприяє зростанню продуктивності праці працівників. Важливим елементом організаційного капіталу Беккер вважає об'єкти права інтелектуальної власності [2].

Проте недоліком даного підходу є те, що не враховується така важлива складова ОК як система безпеки підприємства. Це може призвести до неадекватного оцінювання його рівня і, як наслідок, неефективного управління ним.

На думку Л. Едвінссона та М. Мелоуна до організаційного капіталу належать технічне і програмне забезпечення, організаційна структура, патенти,

торговельні марки і все те, що дає можливість працівникам компанії реалізувати свій виробничий потенціал [3]. Вони вважають, що організаційний капітал також включає відносини, що склалися між компанією та її клієнтами. Але ці елементи є основною складовою споживчого капіталу (СК), тому недоцільно їх враховувати при дослідженні ОК, щоб уникнути корельованості та колінеарності серед чинників, що визначають інтелектуальний капітал, який складається тріадою компонент: ОК, СК, ЛК [2].

Серед українських дослідників, що досліджували дану тему, можна назвати таких, як Возняк Г., Бенівська Л., Бояринова К.О., А. Чухно та ін.

Г. Возняк, Л. Бенівська [4] вважають, що організаційний капітал – це та частина інтелектуального капіталу, яка стосується організації в цілому, тобто це організаційні можливості фірми. Він включає технології, системи управління, технічне і програмне забезпечення, патенти, бренди, культуру організації [4].

Відповідно до даного підходу, вимірювання організаційного капіталу здійснюється у двох напрямках [4]:

- оцінювання накопичених запасів знань, що включає оцінювання юридично оформлених нематеріальних активів (патентів, винаходів, торгових марок);
- оцінювання нематеріальних активів, що не є юридично оформленими (ноу-хау, результати досліджень, виробничі технології). Цінність таких активів визначається їх ринковою вартістю.

Проте такий аналіз дозволяє оцінити лише один аспект організаційного капіталу – об'єкти інтелектуальної власності. Що стосується таких елементів, як технічне та програмне забезпечення, інформаційні ресурси, корпоративна культура та ін., то вони залишаються поза увагою. Тобто, даний підхід не дає можливості в повному обсязі оцінити рівень організаційного капіталу.

Бояринова К. О. [5] розглядає організаційний капітал як частину інтелектуального капіталу, яка стосується організації в цілому і визначає її матеріальні, інтелектуальні та інноваційні засоби, які працівники компанії

використовують у своїй діяльності [5]. На її думку, організаційний капітал доцільно поділити на дві складові: структурний капітал та об'єкти інтелектуальної власності (ОІВ). Структурний капітал – це здатність підприємства використовувати компетентнісний капітал в організаційних системах з метою підвищення прибутковості [5]. Проте компетентнісний капітал є втіленим у самих працівниках підприємства або їх колективах як сукупність знань, умінь, кваліфікації, досвіду, освіти, творчих здібностей, інтуїції, лідерських якостей, підприємницьких й управлінських навичок кожного із працівників підприємства. Він належить окремим працівникам, а не підприємству взагалі, а отже, не може бути об'єктом продажу, що не є характерним для ОК. Його раціональніше досліджувати в рамках людського капіталу.

Об'єкти інтелектуальної власності як складова організаційного капіталу включають: патенти на винахідництво, промислові зразки, товарні знаки, корисні моделі, наукові та літературні твори, комп'ютерні програми та бази даних, ноу-хау. Використання об'єктів інтелектуальної власності підприємством є одним із головних інструментів інноваційного розвитку [5].

Білоус Н. Б. зазначає, що за стандартами Міжнародної бухгалтерської федерації (International Federation of Accountants (IFAC)), структурний (організаційний) капітал (structural (organizational) capital) – знання, процедура, технології і інформація, що пов'язані з фірмою і завжди залишаються на ній [6].

Автор виділяє такі структурні елементи ОК [6]:

- 1) права інтелектуальної власності;
- 2) інформаційні ресурси;
- 3) технології виробництва;
- 4) структура менеджменту організації, яка включає управління інтелектуальним капіталом;
- 5) система економічної безпеки;
- 6) система охорони і збереження інформаційних, матеріальних та людських ресурсів організації.

Недоліком даної концепції є те, що Білоус не вважає технічне та програмне забезпечення характеристиками організаційного капіталу, без врахування яких спотворюється аналіз ОК в цілому.

А. Чухно доводить, що організаційний капітал – це елемент інтелектуального капіталу, який включає технічне і програмне забезпечення, патенти, торговельні марки, зв'язки, тобто те, що дає працівникам можливість продуктивно працювати. Він нерозривно пов'язаний із підприємством. [7].

Загалом автор досить широко розкриває сутність організаційного капіталу, проте він не конкретизує його складових. Так, наприклад, під розпливчасту характеристику «те, що дає працівникам можливість продуктивно працювати» підпадають також різні елементи людського капіталу (здоров'я, компетентність, професіоналізм та ін.), що не дозволяє виділити ОК як об'єкт продажу на вітчизняних підприємствах.

Проаналізувавши недоліки і переваги існуючих підходів, автори статті пропонують таке визначення організаційного капіталу як базової складової ІК, що являє собою систематизовані виробничо-технологічні, матеріально-технічні, організаційно-управлінські ресурси, які дозволяють забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства на основі використання інновацій, і забезпечує її відповідність потребам ринку. ОК є власністю компанії в цілому і може бути самостійним об'єктом купівлі-продажу.

Автори статті пропонують таку структурну модель ОК, що представлена на рис. 1.

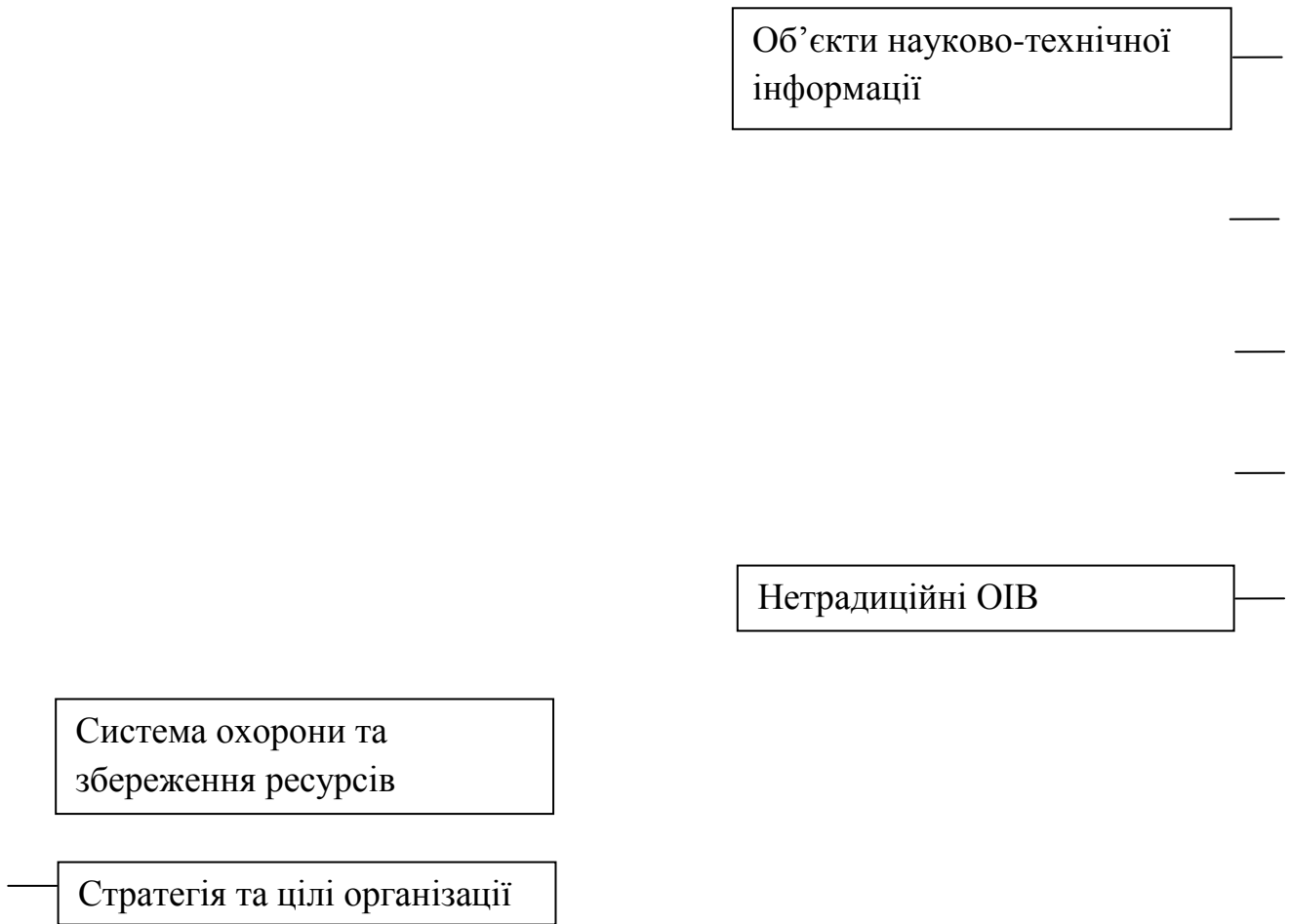

Рисунок 1 – Структурна модель організаційного капіталу

Отже, авторами запропонована концепція організаційного капіталу та відповідна структурна модель, що дозволяють здійснити чіткий та повний опис даного поняття та уможливають подальшу його формалізацію засобами математичного та комп'ютерного моделювань.

Література

1. Базилевич В. Д. Інтелектуальна власність: підручник / В. Д. Базилевич – К.: Знання, 2006. – 431 с.

2. Шваб О. В. Проблеми формування, використання та оцінки інтелектуального капіталу підприємства / Шваб О. В. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :
http://www.nbuuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/En/EM/2008_5_2/Zbirnik_EM_08_2_326.pdf.
3. Мойсеєнко І. П. Управління інтелектуальним потенціалом: монографія / І. П. Мойсеєнко. – Львів: Аверс, 2007. – 304 с.
4. Возняк Г. Інтелектуальний підприємств: проблеми ідентифікації та оцінки / Г. Возняк, Л Бенювська // Вісник Львів. УН-ТУ. – 2009. – №41. – С. 115-123.
5. Бояринова К. О. Інтелектуальний капітал як інструмент інноваційного розвитку підприємства / К. О Бояринова, Т. М. Бацалай – Режим доступу :
http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2011_3/Boyarinova_311.htm.
6. Білоус Н. Б. Структуризація інтелектуального капіталу підприємства / Н. Б. Білоус // Науковий вісник "Львівська політехніка". – 2007. – № 17.8 – С. 178-184.
7. Чухно А. А. Інтелектуальний капітал: сутність фірми і закономірність розвитку / А. А. Чухно // Економіка України. – 2002. – № 11. – С. 42-47.